ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Терлак 1999: Терлак, З.М. Українська мова. Збірник вправ із синтаксису та пунктуації [Текст] /З.М.Терлак. – Львів: Світ, 1999. – 256 с. – ISBN 966-603-075-6.
2. Міщенко 1981: Міщенко, Д. Вибрані твори [Текст] /Д.Міщенко – К.: Дніпро, 1981. – 596 с.
3. Лавріненко 2002: Лавріненко, Ю. Розстріляне відродження. Антологія 1917-1933. [Текст] /Ю.Лавріненко– К.:Смолоскип, 2002. –984с. – ISBN 966-7332-72-1.
4. Українське слово 1994:Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. у 3-х книгах [Текст] /В.Яременко, Є.Федоренко. – К.: Рось, 1994. – Кн.1. – 704 с..; Кн. 2. – 720 с.; Кн. 3 – 688 с. – ISBN 5-7707-4893-1.
5. Українське слово 1995: Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. у 4 книгах [Текст] /В.Яременко, Є.Федоренко. – К.: Рось, 1995. – Кн.4;. –704 с. – ISBN 5-7707-4893-1, 5-7707-8803-8.
6. Ткаченко 1998: Ткаченко, А. Мистецтво слова. Вступ до літературознавства [Текст] /А.Ткаченко. – К.: Правда Ярославичів, 1998. – 448 с. – ISBN 966-95249-0-3.
7. Франко 1953: Франко, І. Борислав сміється [Текст] /І.Франко. – К.: Молодь, 1953. – 260 с.
8. Олесь 1989: Олесь, О. Чари ночі: Лірика [Текст] /О.Олесь. – К.: Рад. письменник, 1989. – 216 с.
9. Українська мова 1996: Українська мова. Диктанти для випускних екзаменів [Текст]. – К., 1996. – 176 с.
10. Антологія 1957: Антологія української поезії [Текст]. – К.: Держ. вид-во худ. літератури, 1957. – Т1. – 806 с.
11. Словник епітетів 1998: Бибик, С.П., Єрмоленко, С.Я., Пустовіт, Л.О. Словник епітетів української мови [Текст] / С.П.Бибик, С.Я.Єрмоленко, Л.О.Пустовіт. – К.: Довіра, 1998. – 431 с. – Бібліогр.: с.411-426. – ISBN 966-507-059-2.
12. Грінченко 1988: Грінченко, Б. Над тихими вербами. Вибрані твори [Текст] / Б.Грінченко. – К. : Дніпро, 1988. – 378 с.

УДК 821.111-809.1

ПЕРЕКЛАД СЛІВ ІЗ РІЗНИМ ОБ'ЄМОМ ЗНАЧЕННЯ В НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ

Підгорна А.Б., к. філол. н., доцент

Запорізький національний технічний університет

У статті розглядається проблема перекладу слів з різним об'ємом значення в текстах науково-технічної тематики. Проблема розкривається з опорою на позамовні особливості текстів науково-технічного функціонального стилю. Пропонуються способи перекладу зазначених лексичних одиниць, проводиться аналіз ефективності результату.

Ключові слова: науково-технічні тексти, точність, адекватність, відповідність, значення слова, перекладацькі трансформації.

Подгорная А.Б. ПЕРЕВОД СЛОВ С РАЗНЫМ ОБЪЕМОМ ЗНАЧЕНИЯ В НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИХ ТЕКСТАХ / Запорожский национальный технический университет, Украина

В статье рассматривается проблема перевода слов с разным объемом значения в текстах научно-технической тематики. Проблема раскрывается с опорой на экстралингвальные особенности текстов научно-технического функционального стиля. Предлагаются способы перевода указанных лексических единиц, проводится анализ эффективности результата.

Ключевые слова: научно-технические тексты, точность, адекватность, соответствие, значение слова, переводческие трансформации.

Pidgorna A.B. TRANSLATION OF WORDS WITH DIFFERENT SEMANTIC CAPACITY IN SCIENTIFIC AND TECHNICAL TEXTS / Zaporizhia national technical university, Ukraine

The article deals with the problem of translating words with different semantic capacity in scientific and technical texts. The problem is revealed on the basis of extralingual peculiarities of scientific and technical functional styles. The translation methods are suggested, the analysis of the results efficiency is presented.

Kew words: scientific and technical texts, accuracy, adequacy, relevance, word meaning, translation transformations.

Мета будь-якого перекладу – надати читачеві або слухачеві, який не володіє мовою оригіналу, можливість ознайомитися з текстом. Сьогодні перекладознавство, хоч і розвивається активно, проте ще далеке від того, щоб охопити або осмислити весь спектр перекладацьких завдань. У той же час вже окреслено основні шляхи вивчення як окремих питань, так і основних методологічних проблем загальної теорії перекладу.

Метою нашої статті є розгляд специфіки та способів перекладу слів із різним об'ємом значення, адже вони є, мабуть, найбільш контекстуально обумовленими і тому вимагають особливої уваги. Отже, об'єктом статті постають лексичні одиниці, що в мові оригіналу та мові перекладу мають різні об'єми значення. Предметом є перекладацькі трансформації, необхідні для адекватного перекладу зазначених лексичних одиниць. Матеріалом статті є тексти науково-технічної тематики провідних англомовних періодичних видань.

До зазначеної проблематики звертались у своїх працях такі видатні науковці, як В.Н. Комісаров [1], О.Д. Швейцер [2-3], Т.Р. Левицька [4-5], Л.С. Бархударов [6] та інші. Однак постійний розвиток перекладознавства як науки та безупинний розвиток власне самої мови визначає необхідність звернення до питання неперекладності деяких лексичних одиниць та пошуку їх адекватних відповідників у мові перекладу.

Наукова спеціалізація – яскрава ознака сучасного світу. У зв'язку з цим зараз, «як правило, досліджуються не мови взагалі, а функціональні стилі, які входять до їхнього складу і виконують різні конкретні функції спілкування між людьми (розмовний, суспільно-політичний, офіційно-діловий, художній, науковий і технічний функціональні стилі)» [7, 56-61].

Основне призначення науково-технічного стилю – викладення результатів дослідження про людину, суспільство, техніку і явища природи, обґрунтування гіпотез, доведення істинності теорій, класифікація й систематизації знань, роз'яснення явищ, збудження інтелекту читача для їх осмислення, подання інформації. У межах кожного функціонального стилю можна виділити деякі мовні особливості, вплив яких на хід і результат процесу перекладу вельми значний. У науково-технічному стилі – це лексико-граматичні особливості науково-технічних матеріалів і, у першу чергу, ті, що є типовими для термінології і спеціальної лексики.

Характерними позамовними особливостями науково-технічного стилю є його інформативність (змістовність), логічність (строга послідовність, чіткий зв'язок між основними деталями і ідеєю), точність і об'єктивність, і, як результат, ясність і зрозумілість. У всіх текстах виявляється переважне використання мовних засобів, які сприяють задоволенню потреб даної сфери спілкування.

Основною стилістичною рисою науково-технічного тексту є точний і чіткий виклад матеріалу при майже повній відсутності тих елементів, які надають мовленню емоційну насиченість [8, 244]. Головний наголос робиться на логічній, а не на емоційно-чуттєвій стороні. Автор науково-технічного тексту прагне виключити можливість довільного тлумачення сутності предмета. Це призводить до того, що текст здається вельми інформативним.

На думку І.А. Носенка, будь-який науково-технічний текст, незалежно від його змісту й характеру, може бути зовсім точно перекладений з однієї мови на іншу [9, 62]. Але для того, щоб одержати повноцінний переклад, перекладачеві необхідно врахувати всі нюанси.

В області лексики це, перш за все, використання науково-технічної термінології і так званої спеціальної лексики. Термінами можуть бути і слова, що вживаються майже виключно в межах одного стилю, і спеціальні значення загальновживаних слів. Терміни повинні забезпечувати чітку і точну вказівку на реальні об'єкти і явища, встановлювати однозначне розуміння фахівцями інформації, що передається. Саме тому до цього типу слів висуваються особливі вимоги.

Тобто, перш за все, термін повинен бути точним, мати певне значення, яке може бути розкрите шляхом логічного визначення, і яке встановлює місце позначеного терміном поняття в системі понять даної області науки чи техніки [10, 5]. Безпосередньо пов'язана з точністю терміна і вимога, щоб кожному поняттю відповідав лише один термін, тобто щоб не було синонімів із значеннями, що збігаються. Значення термінів і їх визначення повинні підкорятися правилам логічної класифікації, чітко розрізняючи об'єкти і поняття, на допускаючи неясності і суперечності. І, нарешті, термін має бути суто об'єктивним найменуванням, позбавленим будь-яких побічних відтінків.

Зважаючи на ці зазначені вище особливості функціонування термінів у науково-технічних текстах, підкреслимо необхідність збереження всіх цих ознак терміна і при його перекладі, що становить

непросте завдання, коли йдеться про переклад слів із різним об'ємом значення. Для досягнення цієї мети невід'ємним є застосування різноманітних перекладацьких трансформацій, які при правильному використанні допомагають перекладачеві досягти адекватності.

Отже, перекладацькі трансформації є необхідною процедурою процесу перекладу через асиметричність систем будь-якої пари мов. Перекладацькі трансформації полягають у зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів при збереженні інформації, призначеної для передачі в мові перекладу [11, 201]. Багато вчених погоджуються з класифікацією перекладацьких трансформацій на лексичні, граматичні та стилістичні, проте на практиці вони можуть сполучатися одна з одною, набуваючи при цьому характеру складних комплексних трансформацій [12, 38].

Традиційно розгалужують трансформації на лексичні, граматичні та лексико-граматичні. Лексична трансформація полягає у виборі варіанта перекладу слова із ряду синонімів. Граматична трансформація – це перетворення структури речення в процесі перекладу у відповідності до норм мови перекладу [13, 129]. При цій трансформації можуть замінюватися як члени речення, так і частини мови, що зазвичай відбувається одночасно. Найчастіше в процесі перекладу перекладач стикається з лексико-граматичними трансформаціями, що являють собою, у певному розумінні, поєднання двох перших видів трансформацій.

А отже, кожного разу, розглядаючи інформаційний зміст тієї чи іншої мовної одиниці, що перекладається, слід звертати увагу не тільки на лексико-семантичне значення слів та їх поєднань, але й на їхні граматичні властивості, які можуть суттєво вплинути на переклад повідомлення.

Таким чином, слід враховувати всі фактори, що можуть впливати на застосування перекладацьких трансформацій, а саме: синтаксичну функцію речення, його лексичне наповнення, його смислове навантаження, контекст речення та його експресивно-стилістичну функцію. При цьому не слід забувати, що як відмінність, так і подібність граматичних форм та семантики слів, їхні функцій та значення може бути повною і неповною. У зв'язку з цим можливий повний переклад або різні варіанти неповного перекладу. Повна подібність мовних одиниць, що перекладаються, як правило, зустрічається доволі рідко, внаслідок чого перекладачеві найчастіше доводиться мати справу зі смисловою компенсацією цих самих мовних одиниць у мові перекладу.

Досягнення перекладацької еквівалентності («адекватності перекладу»), всупереч розбіжностям у формальних і семантичних системах двох мов, вимагає від перекладача, перш за все, вміння зробити численні міжмовні перетворення – так звані перекладацькі трансформації – з тим, щоб текст перекладу з максимально можливою повнотою передавав всю інформацію, що міститься у вихідному тексті, при строгому дотриманні норм мови перекладу [6, 190**].**

Наведемо приклад, який демонструє, що адекватний переклад часто неможливий без використання перекладацьких трансформацій, які конкретизують смисл певних мовних одиниць, роблячи їх значення більш чітким, що повністю відповідає вимогам до науково-технічних текстів:

This method of pumping heat from one place to another served mankind well when refrigerators' main ***jobs*** *were preserving food and, as air conditioners, cooling buildings. – Цей метод перекачки тепла з одного місця в інше повною мірою використовувався людством у холодильниках, основними* ***функціями*** *яких було зберігання їжі, та у повітряних кондиціонерах, що охолоджували будівлі*.

При перекладі виділених лексем у наведеному прикладі було використано прийом конкретизації, що являє собою підбір слів із більш вузьким об'ємом значення, ніж у поняття, що використовується в оригіналі. Часто подібне уточнення вимагає контекст і не тільки самого речення, а і тексту в цілому:

In fact, ***it*** *more than doubles, because besides increasing in number, the components are* ***getting*** *faster. – Насправді,* ***рівень тепла*** *більш ніж подвоюється, адже, окрім зростання в кількості, компоненти* ***працюють*** *швидше*.

Подібні трансформації, що мають за мету уточнення значення одиниці, безсумнівно допомагають зробити науково-технічний текст перекладу точним і однозначним, тобто надати йому його основних характеристик.

Антонімічна за своєю дією трансформація генералізації також є одним із способів досягти адекватності при перекладі. І хоча в результаті цієї модифікації значення лексичної одиниці не уточнюється, а узагальнюється, ця трансформація також відіграє певну роль (і далеко не останню) при перекладі слів із різним об'ємом значення. Хоча, зважаючи на те, що застосування цієї трансформації може іноді призводити до певної втрати (точності) інформації, використовувати її слід обачно і тільки в тих випадках, коли вживання в перекладі словникового відповідника слова, що перекладається, може призвести до порушення граматичних або стилістичних норм мови перекладу [14, 306-307]. Наведемо приклад:

*The **trick** to a **good** thermoelectric material is a crystal structure in which electrons can flow freely, but the path of phonons – heat-carrying vibrations that are larger than electrons – is constantly interrupted. – **Особливістю якісного** термоелектричного матеріалу є кристалічна структура, у якій електрони можуть вільно переміщатися, але шлях прононів – тепло-несучі вібрації, що більші за електрони – постійно переривається.*

Отже, при перекладі лексична одиниця *trick* була замінена лексемою із більш загальним значенням – *особливість* (генералізація значення слова). Окрім того, у наведеному прикладі можна спостерігати і використання конкретизації значення для досягнення релевантності стилю (*якісний* замість *good* – *добрий*) та уточнення характеристики матеріалу, що описується.

Ще один вид лексичних трансформацій, який ми розглянемо, – це смисловий розвиток. Сутність прийому полягає в тому, що при перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення слова, що перекладається. Найбільш часто при цьому значення співвіднесених слів в оригіналі та перекладі виявляються зв'язаними причинно-наслідковими відносинами. Процес смислового розвитку можна розбити на декілька етапів: сприйняття загального контексту; уточнення значень окремих слів; перевірка на відповідність контексту; побудова логічних ланцюжків; вибір відповідного варіанта; перевірка вибраних слів у загальному контексті. Особливу роль відіграють логічні міркування з урахуванням вмісту вихідного тексту [15, 17]. Розглянемо приклади:

*Heat is **released** every time a logical operation is performed inside a microprocessor, so the faster the processor is, the more heat it generates. – Тепло **виробляється** кожного разу при виконанні логічної операції всередині процесора, і чим швидше процесор, тим більше тепла він виробляє.*

*Comprehensive measurements with modern measuring equipment on a large number of windings of various types have been **made** in order to **develop** mathematical models for calculation of the voltage distribution. – Було **проведене** комплексне вимірювання за допомогою сучасного вимірювального обладнання з великою кількістю обмоток різних видів, щоб **удосконалити** математичні моделі для обчислення розподілу напруги.*

Знову ж таки відмітимо, що користуватися прийомом смислового розвитку при перекладі лексичних елементів необхідно обачно і тільки там, де це доцільно, оскільки значний семантичний розвиток значення слова, що перекладається, може призвести до викривлення змісту оригіналу і порушення адекватності перекладу.

Цікавим є приклад використання антонімічного перекладу задля досягнення тієї ж мети – точності та відповідності нормам мови перекладу:

*In order to **ensure** that the transformer does not restrict the exchange of reactive power between the generator and the power system it may be necessary to provide tappings in the high voltage windings of the transformer. – Для того, щоб **запобігти** обмеженню трансформатором обміну реактивної потужності між генератором та системою потужності необхідною є наявність у трансформаторі відгалуження в обмотці з великою напругою.*

Термін «антонімічний» переклад рекомендують замінювати терміном «формальна негативація», в якому підкреслюється саме зміна форми слова або словосполучення і не йдеться про антонімічність як таку, що пов'язано зі зміною змісту на протилежний [14, 291].

Отже, знання видів лексико-семантичних трансформацій та вміння використовувати їх на практиці дають можливість при перекладі змінювати лексичні елементи мови оригіналу з метою адекватної передачі їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із врахуванням норм мови перекладу. Переклад слів із різним об'ємом значення в мові оригіналу та мові перекладу є лише однією з багатьох нагальних проблем теорії та практики перекладознавства. Розгляд інших може становити перспективу подальших досліджень у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учебник для институтов и фак. иностр. яз. / В.Н. Комиссаров. – М. : Высш.шк., 1990. – 253 с.
2. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика / А.Д. Швейцер. – М. : Наука, 1973. – 255 с.
3. Швейцер А.Д. Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты / А.Д. Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 215 с.
4. Левицкая Т.Р. Проблемы перевода / Т.Р. Левицкая, А.М. Фитерман. – М. : Международные отношения, 1976. – 80 с.
5. Левицкая Т.Р. Проблемы перевода: на материале современного английского языка / Т.Р. Левицкая. – М. : Международные отношения, 1976. – 205 с.

6. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л.С. Бархударов. – М.: Междунар. отношения, 1975. – 240 с.

7. Горелікова С.Н. Природа терміна й деякі особливості термінотворення в англійській мові / С. Н. Горелікова // Вісник ОГУ. – №6. – 2002. – С.56-61.

8. Аристов Е.А. Английские слова и их употребление / Е.А. Аристов, Д.Н. Барская. – Львов : Світ, 1972. – 390 с.

9. Носенко И.А. Пособие по переводу научно-технической литературы с английского языка на русский / И.А. Носенко. – М. : Высшая школа, 1974. – 152 с.

10. Гросул Л.Я. К вопросу о многозначности и широкозначности английских слов / Л.Я. Гросул // Лингвистические основы преподавания иностранных языков. – Кишинев : Просвещение, 1989. – С. 15-29.

11. Миньяр-Белоручев Р.К. Теория и методы перевода / Р.К. Миньяр-Белоручев. – М. : Московский лицей, 1996. – 208 с.

12. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика / Я.И. Рейцкер. – М. : Международные отношения, 1974. – 216 с.

13. Михайленко О.О. Перекладацька трансформація як категорія перекладу [Електронний ресурс] / О.О. Михайленко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2009. – № 13 (176). – С. 129-134. – Режим доступу до ресурсу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlush/Filol/2009_13.pdf.

14. Карабан В.І. Переклад англійської наукової та технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В.І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2002. – 564 с.

15. Вейзе А.А. Перевод технической литературы с английского на русский / А.А. Вейзе, Н.Б. Киреев, И.К. Мирончиков. – Мн. : Аверсэв, 1997. – 112 с.

УДК 803.0 – 087.4 (436)

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ АВСТРИЙСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ВАРИАНТА НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА

Романий Э.П., преподаватель

Запорожский государственный медицинский университет

Статья посвящена изучению особенностей формирования австрийского национального варианта немецкого языка. Рассмотрены такие факторы как, внеязыковая ситуация в период становления и позже, рост национального самосознания, кодификация и нормирование особенностей, присущих австрийскому национальному варианту, языковая политика государства, а также их влияние на развитие австрийского национального варианта современного немецкого языка.

Ключевые слова: австрийский национальный вариант, внеязыковая ситуация, национальное самосознание, кодификация и нормирование, языковая политика государства.

Романій Е.П. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АВСТРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВАРІАНТА НІМЕЦЬКОЇ МОВИ / Запорізький державний медичний університет, Україна

Статтю присвячено вивченню особливостей формування австрійського національного варіанта німецької мови. Розглянуті такі фактори, як позамовна ситуація в період становлення та пізніше, зростання національної самосвідомості, кодифікація та нормування особливостей, властивих австрійському національному варіанту, мовна політика держави, а також їх вплив на розвиток австрійського національного варіанта сучасної німецької мови.

Ключові слова: австрійський національний варіант, позамовна ситуація, національна самосвідомість, кодифікація та нормування, мовна політика держави.

Romany E.P. SOME PECULIARITIES OF FORMING AUSTRIAN NATIONAL VARIETY OF GERMAN / Zaporozhye state medical university, Ukraine

The article is devoted to investigation of main sociolinguistic peculiarities of forming Austrian national variety of German. Such factors as extralinguistic situation in the period of formation and later, growth of